EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

12. veebruar 2008 *

Kohtuasjas C-199/06,

mille ese on EÜ artikli 234 alusel Conseil d'État (Prantsusmaa) 29. märtsi 2006. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 2. mail 2006, menetluses

Centre d'exportation du livre français (CELF),

Ministre de la Culture et de la Communication

versus

Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE),

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president V. Skouris, kodade esimehed P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts, G. Arestis, U. Lõhmus ja L. Bay Larsen (ettekandja), kohtunikud A. Borg Barthet, M. Ilešič, J. Malenovský, J. Klučka ja E. Levits,

* Kohtumenetluse keel: prantsuse.

kohtujurist: J. Mazák,
kohtusekretär: ametnik J. Swedenborg,

arvestades kirjalikus menetluses ja 27. veebruari 2007. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– Centre d'exportation du livre français (CELF), esindajad: advokaadid J. Molinié, O. Schmitt, P. Guibert ja A. Tabouis,

– Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE), esindajad: advokaadid N. Coutrelis ja V. Giacobbo,

– Prantsusmaa valitsus, esindajad: G. de Bergues ja S. Ramet,

– Taani valitsus, esindaja: C. Thorning, keda abistasid advokaadid P. Biering ja K. Lundgaard Hansen,

– Saksamaa valitsus, esindajad: C. Schulze-Bahr ja M. Lumma,

– Ungari valitsus, esindaja: J. Fazekas,

– Madalmaade valitsus, esindajad: H. G. Sevenster ja P. P. J. van Ginneken,

– Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: V. Di Bucci ja J.-P. Keppenne,

– Autorité de surveillance AELE, esindajad: M. Sánchez Rydelski ja B. Alterskjær,

olles 24. mai 2007. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab EÜ artikli 88 lõike 3 tõlgendamist.

2 Taotlus on esitatud kohtuvaidluses, milles üheks pooleks on Centre d'exportation du livre français (CELF) (edaspidi „CELF") ja Ministre de la Culture et de la Communication (edaspidi „kultuuri- ja kommunikatsiooniminister") ning teiseks pooleks Société internationale de diffusion et d'édition (edaspidi „SIDE") ja mis puudutab Prantsuse riigi poolt CELF-ile makstud riigiabi.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

Põhikohtuasja aluseks olevad asjaolud ja ühenduse menetlused

3 Kooperatiivne aktsiaselts CELF tegeleb raamatute ekspordi vahendamisega.

4 Põhikirja kohaselt on CELF-i tegevuse eesmärgiks välismaale ja Prantsuse ülemeremaadesse ja -territooriumidele suunatavate raamatute, brošüüride ja mis tahes kommunikatsioonivahendite tellimuste otsene töötlemine ning üldisemalt kõik toimingud, mis on suunatud eeskätt prantsuse kultuuri levitamisele maailmas eespool nimetatud kommunikatsioonivahendite abil.

5 CELF kogub kokku väiksemahulised tellimused, võimaldades välismaa klientidel pöörduda paljude varustajate asemel üheainsa kontaktisiku poole, saades samas võimalikult laiaulatusliku pakkumise. Ta täidab kõik ettevõtjate nõuded tellimuse summat arvestamata isegi siis, kui tellimus ei ole tasuv.

6 CELF-i kohustusi kinnitati Prantsuse kultuuri- ja kommunikatsiooniministriga sõlmitud lepingutes.

7 Aastail 1980–2002 andis Prantsuse riik CELF-ile tegutsemistoetust välismaal paiknevate raamatukaupluste prantsuskeelsete raamatute väikeste tellimuste töötlemisel tekkivate lisakulude kompenseerimiseks.

8 1992. aastal küsis CELF-i konkurent SIDE Euroopa Ühenduste Komisjonilt, kas CELF-ile antud abist on teatatud vastavalt EÜ artikli 93 lõikele 3 (praegune EÜ artikli 88 lõige 3).

9 Komisjon esitas järelepärimise Prantsuse valitsusele ja sai viimaselt teabe CELF-ile antud abimeetmete kohta.

10 Ta kinnitas SIDE-le abi olemasolu ja teatas, et kõnealustest abimeetmetest ei teavitatud.

11 18. mai 1993. aasta otsuses NN 127/92, mille teade avaldati 25. juuni 1993. aasta *Euroopa Ühenduste Teatajas* pealkirja all „Abi Prantsuse raamatueksportijatele" (EÜT C 174, lk 6) leidis komisjon, et võttes arvesse erilist konkurentsiolukorda raamatusektoris ja kõnealuste abimeetmete kultuurialast eesmärki, kohaldatakse nende suhtes EÜ artikli 92 lõike 3 punktis d (praegune EÜ artikli 87 lõike 3 punkt d) ettenähtud erandit.

12 SIDE esitas selle otsuse vastu Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtule tühistamishagi.

13 Esimese Astme Kohus tühistas nimetatud otsuse 18. septembri 1995. aasta otsusega T-49/93: SIDE *vs.* komisjon (EKL 1995, lk II-2501), välja arvatud osas, milles komisjoni otsus puudutas üksnes CELF-ile antud toetust välismaal paiknevate raamatukaupluste esitatud prantsuskeelsete raamatute väikeste tellimuste töötlemisel tekkivate lisakulude kompenseerimiseks.

14 Kohus leidis, et komisjon oleks pidanud enne seda, kui ta langetas otsuse ühisturuga kokkusobivuse kohta, põhjalikult analüüsima vastava sektori konkurentsitingimusi. Komisjon oleks seega pidanud algatama EÜ artikli 93 lõikes 2 (praegu EÜ artikli 88 lõige 2) ettenähtud võistleva menetluse.

15 30. juulil 1996 otsustas komisjon algatada ametliku uurimismenetluse seoses kõnealuste meetmetega.

16 Uurimise lõpul võttis komisjon 10. juunil 1998 vastu otsuse 1999/133/EÜ Coopérative d'exportation du livre français'le (CELF) antud riigiabi kohta (EÜT L 44, lk 37), milles ta asus esiteks seisukohale, et antud abi oli ebaseaduslik, kuna sellest ei teatatud, ja teiseks tunnistas kõnealuse abi ühisturuga kokkusobivaks, kuna see vastas asutamislepingu artikli 92 lõike 3 punktis d sätestatud erandi kohaldamise tingimustele.

17 Selle otsuse vastu esitati kaks tühistamishagi.

18 Esimene, mille Prantsuse Vabariik esitas Euroopa Kohtule põhjendusega, et komisjon oli jätnud kohaldamata EÜ asutamislepingu artikli 90 lõike 2 (muudetuna EÜ artikli 86 lõige 2), lükati tagasi 22. juuni 2000. aasta otsusega C-332/98: Prantsusmaa *vs.* komisjon (EKL 2000, lk I-4833).

19 Teine, mille SIDE esitas Esimese Astme Kohtule, rahuldati 28. veebruari 2002. aasta otsusega T-155/98: SIDE *vs.* komisjon (EKL 2002, lk II-1179), mis tühistas asjaomase turu määratlemisel tehtud hindamisviga kinnitades komisjoni otsuse osas, milles see tunnistab kõnealuse abi ühisturuga kokkusobivaks.

20 Selle tühistamise järel tunnistas komisjon veelkord kõnealuse abi ühisturuga kokkusobivaks 20. aprilli 2004. aasta otsusega 2005/262/EÜ Prantsusmaa poolt Coopérative d'exportation du livre français'le (CELF) abimeetme rakendamise kohta (ELT L 85, lk 27).

21 SIDE esitas selle otsuse vastu Esimese Astme Kohtule hagi. Menetlus on nimetatud kohtus praegusel hetkel pooleli (kohtuasi T-348/04).

Siseriiklikud menetlused ja eelotsuse küsimused

22 Paralleelselt ühenduse menetlustega algatati menetlused ka liikmesriigi ametiasutustes ja kohtutes.

23 Pärast eespool viidatud 18. septembri 1995. aasta otsust SIDE *vs.* komisjon taotles SIDE kultuuri- ja kommunikatsiooniministrilt, et viimane lõpetaks CELF-ile antava abi maksmise ning et juba väljamakstud abisummad tagastataks.

24 See taotlus jäeti 9. oktoobri 1996. aasta otsusega rahuldamata.

25 SIDE esitas nimetatud otsuse peale Tribunal administratif de Paris'le (Pariisi halduskohus) tühistamishagi.

26 26. aprillil 2001 tühistas see kohus vaidlustatud otsuse.

27 Kultuuri- ja kommunikatsiooniminister ning CELF esitasid selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse Cour administrative d'appel de Paris'le (Pariisi teise astme halduskohus).

28 5. oktoobri 2004. aasta otsusega jättis Cour administrative d'appel de Paris otsuse jõusse ja kohustas Prantsuse riiki tagasi nõudma CELF-ile välismaal paiknevate raamatukaupluste väikeste tellimuste töötlemisel tekkivate lisakulude kompenseerimiseks makstud summad kolmekuulise tähtaja jooksul arvates kohtuotsusest teadasaamisest, nähes tagasinõudmisega viivitamise korral ette karistusmakse 1000 eurot päevas iga viivitatud päeva eest.

29 CELF ning kultuuri- ja kommunikatsiooniminister esitasid Conseil d'État'le kassatsioonkaebuse selle kohtuotsuse ning Tribunal administratif de Paris otsuse tühistamiseks.

30 Selle kassatsioonkaebuse raames väitsid hagejad eelkõige, et Cour administrative d'appel tegi õigusvea ja õigusliku kvalifitseerimise vea, kui ta ei otsustanud, et antud juhul takistab asjaolu, et komisjon pidas abi ühisturuga kokkusobivaks, täitmast selle

abi tagasinõudmise kohustust, mis põhimõtteliselt järgneb liikmesriigi abimeetmete ebaseaduslikule rakendamisele EÜ artikli 88 lõiget 3 rikkudes.

31 Leides, et vaidluse lahendus sõltub ühenduse õiguse tõlgendamisest, otsustas Conseil d'État menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas liikmesriigil, kes on andnud äriühingule ebaseaduslikku abi, mille selle liikmesriigi kohus on tunnistanud ebaseaduslikuks põhjusel, et kõnealusest abist ei olnud komisjonile EÜ artikli 88 lõike 3 kohaselt eelnevalt teatatud […], on EÜ artikli 88 alusel võimalik jätta abi seda saanud ettevõtjalt tagasi nõudmata, kuna komisjon on kolmandate isikute kaebust menetledes tunnistanud selle abi ühisturu reeglitega kokkusobivaks, teostades nii tegelikult oma ainuõiguslikku kontrolli sellise kokkusobivuse hindamisel?

2. Kui abi tagasimaksmise kohustus leiab kinnitust, siis kas tagasimaksmisele kuuluva summa arvutamisel tuleb arvesse võtta ajavahemikku, mille kestel oli vaidlusalune abi […] [k]omisjoni otsustega tunnistatud ühisturu reeglitega kokkusobivaks, enne kui Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtus need otsused tühistas?"

Eelotsuse küsimused

Esimene küsimus

32 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas EÜ artikli 88 lõike 3 viimast lauset tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi kohus peab andma korralduse selle sätte vastaselt rakendatud abi tagasinõudmiseks, kui komisjon on teinud lõpliku otsuse, millega kõnealune abi tunnistatakse ühisturuga kokkusobivaks EÜ artikli 87 tähenduses.

33 Sellega seoses tuleb meenutada, et EÜ artikli 88 lõike 3 esimene lause paneb liikmesriikidele kohustuse teatada kõikidest abi määramise või muutmise plaanidest.

34 EÜ artikli 88 lõike 3 teise lause kohaselt algatab komisjon juhul, kui ta arvab, et plaan, millest on teatatud, ei ole ühisturuga kokkusobiv EÜ artikli 87 tähenduses, viivitamata EÜ artikli 88 lõikes 2 ettenähtud menetluse.

35 Vastavalt EÜ artikli 88 lõike 3 viimasele lausele ei tohi liikmesriik kavatsetud meetmeid rakendada enne, kui komisjon on nimetatud menetluse järgi teinud lõpliku otsuse.

36 Selles sättes kehtestatud keelu eesmärk on tagada, et abi toime ei avalduks enne, kui komisjonil on olnud võimalus mõistliku tähtaja jooksul abikava üksikasjalikult kontrollida ja algatada vajadusel sama artikli lõikes 2 ettenähtud menetlus (Euroopa Kohtu 14. veebruari 1990. aasta otsus kohtuasjas C-301/87: Prantsusmaa *vs.* komisjon, nn Boussac Saint Frère'i kohtuotsus, EKL 1990, lk I-307, punkt 17).

37 EÜ artikli 88 lõige 3 näeb seega ette uute abikavade ennetava kontrolli (Euroopa Kohtu 11. detsembri 1973. aasta otsus kohtuasjas 120/73: Lorenz, EKL 1973, lk 1471, punkt 2).

38 Samal ajal kui komisjon peab kontrollima kavandatava abi ühisturuga kokkusobivust, saavad liikmesriigi kohtud isegi siis, kui liikmesriik ei pea kinni abimeetmete rakendamise keelust, kuni komisjoni lõpliku otsuse tegemiseni üksnes tagada õigussubjektide õiguste säilimise juhul, kui liikmesriigi ametivõimud eiravad EÜ artikli 88 lõikes 3 ettenähtud keeldu (Euroopa Kohtu 21. novembri 1991. aasta otsus kohtuasjas C-354/90: Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires ja Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, nn FNCE kohtuotsus, EKL 1991, lk I-5505, punkt 14). Oluline on kaitsta puudutatud isikuid, keda ebaseadusliku abi andmisest tulenev konkurentsimoonutus riivab (vt selle kohta 5. oktoobri 2006. aasta otsus kohtuasjas C-368/04: Transalpine Ölleitung in Österreich jt, EKL 2006, lk I-9957, punkt 46).

39 Põhimõtteliselt peavad liikmesriigi kohtud rahuldama EÜ artikli 88 lõike 3 vastaselt väljamakstud abi tagasimaksmise nõude (vt eelkõige 11. juuli 1996. aasta otsus kohtuasjas C-39/94: SFEI jt, EKL 1996, lk I-3547, punkt 70).

40 Komisjoni lõplikul otsusel ei ole sellist toimet, mis tunnistaks tagasiulatuvalt kehtivaks need rakendusaktid, mis on tühised seetõttu, et need on vastu võetud selles sättes toodud keeldu rikkudes. Igasugune muu tõlgendus viiks selleni, et soositaks seda, et asjaomane liikmesriik eirab EÜ artikli 88 lõike 3 viimast lauset, ja selle sätte kasulik mõju kaoks (vt eespool viidatud kohtuotsus FNCE, punkt 16).

41 Liikmesriigi kohtud peavad seega tagama, et kohaldataks kõiki tagajärgi, mis vastava liikmesriigi õigusest lähtuvalt järgnevad EÜ artikli 88 lõike 3 viimase lause rikkumisele – nii abimeetmete rakendamisaktide kehtivuse kui ka selle sätte

vastaselt antud rahalise toetuse tagasinõudmise osas (eespool viidatud kohtotsused FNCE, punkt 12, ja SFEI jt, punkt 40; samuti 21. oktoobri 2003. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-261/01 ja C-262/01: van Calster jt, EKL 2003, lk I-12249, punkt 64, ja eespool viidatud kohtuotsus Transalpine Ölleitung in Österreich jt, punkt 47).

42 Samas võib esineda erandlikke asjaolusid, mille korral ei oleks kohane abi tagasimaksmiseks kohustamine (eespool viidatud kohtotsus SFEI jt, punkt 70).

43 Selles osas on Euroopa Kohus varem otsustanud seoses olukorraga, kus komisjon võttis vastu negatiivse lõppotsuse, et siiski ei ole välistatud võimalus, et riigiabi saanud ettevõtjad võivad erandina tugineda asjaoludele, mille alusel nad võisid õiguspäraselt eeldada, et antud abi on seaduslik, ning seega keelduda abi tagasimaksmisest. Kui selline kohtuasi on liikmesriigi kohtu menetluses, on selle kohtu ülesandeks hinnata antud asja faktilisi asjaolusid, vajadusel pärast seda, kui ta on esitanud Euroopa Kohtule eelotsuse küsimused tõlgenduse saamiseks (20. septembri 1990. aasta otsus kohtuasjas C-5/89: komisjon *vs.* Saksamaa, EKL 1990, lk I-3437, punkt 16).

44 Seoses komisjoniga näeb nõukogu 22. märtsi 1999. aasta määruse (EÜ) nr 659/1999 – millega kehtestatakse üksikasjalikud eeskirjad EÜ artikli [88] kohaldamiseks (EÜT L 83, lk 1; ELT eriväljaanne 08/01, lk 339) – artikli 14 lõige 1 sõnaselgelt ette, et komisjon ei nõua abi tagastamist, kui see on vastuolus ühenduse õiguse üldpõhimõttega.

45 Sellises olukorras nagu põhikohtuasjas, kus EÜ artikli 88 lõike 3 viimase lause alusel esitatud taotlust kontrollitakse pärast seda, kui komisjon on teinud positiivse otsuse, peab liikmesriigi kohus sõltumata sellest, et kõnealune abi on tunnistatud ühisturuga kokkusobivaks, tegema otsuse rakendusaktide kehtivuse ja antud rahalise toetuse tagasinõudmise kohta.

46 Sellisel juhul näeb ühenduse õigus ette, et liikmesriigi kohut tuleb kohustada võtma sobivaid meetmeid ebaseaduslikkuse tagajärgede heastamiseks. Sellegipoolest ei ole isegi erandlike asjaolude puudumisel ette nähtud kogu ebaseadusliku abi tagasinõudmise kohustust.

47 EÜ artikli 88 lõike 3 viimane lause rajaneb ennetaval eesmärgil tagada, et ühisturuga kokkusobimatut abi ei rakendataks. Esialgu saavutatakse see eesmärk nimetatud sättes kehtestatud keelu abil ja seejärel lõplikult komisjoni lõpliku otsuse abil, mis – juhul kui see on negatiivne – takistab edaspidi selle abikava rakendamist, millest on teatatud.

48 Niiviisi korraldatud ennetuse eesmärk on seega, et rakendataks üksnes selliseid abikavu, mis on ühisturuga kokkusobivad. Selle eesmärgi saavutamiseks lükatakse abikava rakendamine edasi kuni ajani, mil komisjoni lõplik otsus lükkab ümber kahtlused selle kohta, kas abi on ühisturuga kokkusobiv.

49 Kui komisjon teeb positiivse otsuse, on ühtlasi selge, et abi ennatlik väljamaksmine ei olnud vastuolus käesoleva otsuse punktides 47 ja 48 kirjeldatud eesmärgiga.

50 Mis puudutab selle abi tagajärgi teiste ettevõtjate jaoks peale niisugust abi saanute, siis seatakse nad taolisel juhul esiteks veel mitte lõplikult realiseerunud ohtu, et rakendatakse ühisturuga kokkusobimatu abi, ja teiseks peavad nad – konkurentsi seisukohalt – taluma sellisel juhul ühisturuga kokkusobiva abi tagajärgi varem, kui nad muidu pidanuks.

51 Abi saaja seisukohalt oleks tekkinud eelis seisnenud esiteks nende intresside maksmatajätmises, mida tal oleks tulnud tasuda kõnealuselt ühisturuga kokkusobiva abi summalt, kui ta oleks pidanud selle komisjoni otsuse ootamise ajal turult laenama, ja teiseks tema konkurentsiseisundi paranemises võrreldes teiste turul tegutsevate ettevõtjatega ajal, mil ebaseaduslikkus kestis.

52 Sellistel asjaoludel nagu põhikohtuasjas peab liikmesriigi kohus ühenduse õigust rakendades tegema abi saajale korralduse tasuda intresse ajavahemiku eest, mil ebaseaduslikkus kestis.

53 Liikmesriigi õiguse raames võib liikmesriigi kohus asjast sõltuvalt teha korralduse ebaseadusliku abi tagasinõudmiseks selle saajatelt ka siis, kui selle riigi õiguse kohaselt tuleb abi hiljem uuesti rakendada. Samuti võib juhtuda, et siseriiklikul kohtul on tarvis rahuldada abimeetme ebaseaduslikkusest põhjustatud kahju hüvitamise nõuded (vt selle kohta eespoolt viidatud kohtuotsused SFEI jt, punkt 75, ja Transalpine Ölleitung in Österreich jt, punkt 56).

54 Seoses abi endaga tuleb lisada, et meede, mis seisneb üksnes intressideta tagasimaksmise kohustuses, ei ole põhimõtteliselt kohane ebaseaduslikkuse tagajärgede heastamiseks juhul, kui liikmesriik rakendab pärast komisjoni lõplikku positiivset otsust kõnealust abimeedet uuesti. Kuna ajavahemik tagasinõudmise ja uue rakendamise vahel on lühem kui esimese rakendamise ja lõpliku otsuse vahel, peab abi saaja juhul, kui tal tuleb tagastatud summa laenata, maksma vähem intresse kui siis, kui ta oleks algusest peale pidanud laenama ebaseadusliku abi suuruse summa.

55 Seega tuleb esimesele esitatud küsimusele vastata, et EÜ artikli 88 lõike 3 viimast lauset tuleb tõlgendada selliselt, et liikmesriigi kohus ei pea tegema korraldust selle

sätte vastaselt rakendatud abi tagasinõudmiseks, kui komisjon on teinud lõpliku otsuse, millega see abi tunnistatakse ühisturuga kokkusobivaks EÜ artikli 87 tähenduses. Ühenduse õigust kohaldades peab see kohus tegema abi saajale korralduse intresside maksmiseks ajavahemiku eest, mil ebaseaduslikkus kestis. Oma riigi õiguse raames võib liikmesriigi kohus asjast sõltuvalt teha lisaks korralduse ebaseadusliku abi tagasinõudmiseks ka siis, kui selle riigi õiguse kohaselt tuleb abi hiljem uuesti rakendada. Samuti võib liikmesriigi kohtul olla tarvis rahuldada nõuded abimeetme ebaseaduslikkusega tekitatud kahju hüvitamiseks.

Teine küsimus

56 Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas sellises menetlussituatsioonis nagu põhikohtuasjas laieneb EÜ artikli 88 lõike 3 viimasest lausest tulenev kohustus heastada ebaseadusliku abi tagajärjed – seoses vajadusega arvutada välja abi saaja poolt tasumisele kuuluvad summad – ka ajavahemikule, mis lahutab komisjoni otsust, millega abi tunnistatakse kokkusobivaks, ja selle otsuse tühistamist Euroopa Kohtu poolt.

57 See küsimus puudutab esimese võimalusena abi, mida rakendati nimetatud kahe kuupäeva vahel, ja intresse, kui liikmesriigi õiguse kohaselt on abi ebaseaduslikult andmise tagajärjeks nimetatud abi tagasimaksmine isegi siis, kui see tunnistatakse ühisturuga kokkusobivaks, või teise võimalusena üksnes intresse abisummalt sama ajavahemiku eest, kui ebaseaduslikult antud, kuid ühisturuga kokkusobiva abi tagasimaksmine ei ole liikmesriigi õiguses ette nähtud.

58 Põhikohtuasja puhul on tegemist kahe ajavahemikuga, mis lahutavad vastavalt komisjoni 18 mai 1993. aasta ja 10. juuni 1998. aasta otsuseid ning neid tühistavaid Esimese Astme Kohtu 18. septembri 1995. aasta ja 28. veebruari 2002. aasta otsuseid (vt käesoleva kohtuotsuse punktid 11–21).

59 Esitatud küsimus toob esiteks välja ühenduse institutsioonide õigusaktide õiguspärasuse eeldamise põhimõtte ja teiseks EÜ artikli 231 esimeses lõigus sätestatud reegli.

60 Ühenduse institutsioonide aktide õiguspärasuse eeldamine tähendab, et need loovad õiguslikke tagajärgi seni, kuni neid vastu võtnud institutsioon ei ole neid tühistanud, kui neid ei ole tühistatud tühistamishagi menetluse raames või tunnistatud kehtetuks eelotsusemenetluses või õigusvastasuse tõttu (5. oktoobri 2004. aasta otsus kohtuasjas C-475/01: komisjon *vs.* Kreeka, EKL 2004, lk I-8923, punkt 18 ja viidatud kohtupraktika).

61 EÜ artikli 231 esimese lõigu kohaselt tunnistab ühenduste kohus vaidlustatud õigusakti tühiseks, kui tühistamishagi on põhjendatud. Sellest järeldub, et ühenduse kohtu tühistamisotsus kaotab vaidlustatud õigusakti tagasiulatuvalt kõigi õigussubjektide suhtes (1. juuni 2006. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-442/03 P ja C-471/03 P: P & O European Ferries (Vizcaya) ja Diputación Foral de Vizcaya *vs.* komisjon, EKL 2006, lk I-4845, punkt 43).

62 Sellistel asjaoludel nagu põhikohtuasjas tuleb õiguspärasuse eeldust ja tühistamise tagasiulatuvuse reeglit kohaldada üksteise järel.

63 Eeldatakse, et abi, mida rakendatakse pärast komisjoni positiivse otsuse tegemist, on õiguspärane kuni ühenduse kohtu tühistamisotsuseni. Seejärel – alates viimatinimetatud otsuse tegemisest – loetakse vastavalt EÜ artikli 231 esimesele lõigule, et kõnealust abi ei tunnistatud vaidlustatud otsusega ühisturuga kokkusobivaks, nii et selle rakendamist tuleb pidada ebaseaduslikuks.

64 Niisiis ilmneb, et sellisel juhul lõpetab EÜ artikli 231 esimeses lõigus sätestatud reegel tagasiulatuvalt õiguspärasuse eelduse kohaldamise.

65 Ei ole välistatud võimalus, et ebaseaduslikult rakendatud abi saaja viitab pärast komisjoni positiivse otsuse tühistamist erandlikele asjaoludele, mille alusel ta sai õiguspäraselt eeldada, et abi on nõuetekohane, ja keelduda selle tagasimaksmisest (vt analoogia alusel eespool viidatud kohtuotsus komisjon *vs.* Saksamaa, punkt 16 osas, mis puudutab komisjoni lõplikku negatiivset otsust).

66 Sellegipoolest on Euroopa Kohus varem otsustanud seoses olukorraga, kus komisjon otsustas jätta vaidlusaluse abi osas esialgu vastuväited esitamata, et seda asjaolu ei saa pidada selliseks, mis võiks luua abi saanud ettevõtjal õiguspärase ootuse, juhul kui kõnealune otsus on hagi esitamise tähtaja jooksul vaidlustatud ja seejärel Euroopa Kohtu poolt tühistatud (14. jaanuari 1997. aasta otsus kohtuasjas C-169/95: Hispaania *vs.* komisjon, EKL 1997, lk I-135, punkt 53).

67 Euroopa Kohus on ka otsustanud, et juhul kui komisjon ei ole teinud heakskiitvat otsust või kui sellise otsuse vastu hagi esitamise tähtaeg ei ole lõppenud, ei ole abi saajal kindlust kavandatud abi seaduslikkuse osas, mis saab ainsana temas luua õiguspärase ootuse (vt 29. aprilli 2004. aasta otsus kohtuasjas C-91/01: Itaalia *vs.* komisjon, EKL 2004, lk I-4355, punkt 66).

68 Samas tuleb ka märkida, et tühistamishagi esitamise korral ei saa abi saajal olla kindlust enne, kui ühenduse kohus ei ole teinud lõplikku otsust.

69 Seega tuleb teisele esitatud küsimusele vastata, et sellises menetlussituatsioonis nagu põhikohtuasjas ja juhul, kui ei esine erandlikke asjaolusid, laieneb EÜ artikli 88 lõike 3 viimasest lausest tulenev kohustus heastada ebaseadusliku abi tagajärjed seoses abi saaja poolt tasumisele kuuluvate summade väljaarvutamisega ka ajavahemikule, mis lahutab komisjoni otsust, millega abi tunnistatakse kokkusobivaks, ja selle otsuse tühistamist ühenduse kohtu poolt.

Kohtukulud

70 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotamise siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, v.a nimetatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

1. EÜ artikli 88 lõike 3 viimast lauset tuleb tõlgendada selliselt, et liikmesriigi kohus ei pea tegema korraldust selle sätte vastaselt rakendatud abi tagasinõudmiseks, kui komisjon on teinud lõpliku otsuse, millega see abi tunnistatakse ühisturuga kokkusobivaks EÜ artikli 87 tähenduses. Ühenduse õigust kohaldades peab see kohus tegema abi saajale korralduse intresside

maksmiseks ajavahemiku eest, mil ebaseaduslikkus kestis. Oma riigi õiguse raames võib liikmesriigi kohus asjast sõltuvalt teha lisaks korralduse ebaseadusliku abi tagasinõudmiseks ka siis, kui selle riigi õiguse kohaselt tuleb abi hiljem uuesti rakendada. Samuti võib liikmesriigi kohtul olla tarvis rahuldada nõuded abimeetme ebaseaduslikkusega tekitatud kahju hüvitamiseks.

2. Sellises olukorras nagu põhikohtuasjas ja juhul, kui ei esine erandlikke asjaolusid, laieneb EÜ artikli 88 lõike 3 viimasest lausest tulenev kohustus heastada ebaseadusliku abi tagajärjed seoses abi saaja poolt tasumisele kuuluvate summade väljaarvutamisega ka ajavahemikule, mis lahutab Euroopa Ühenduste Komisjoni otsust, millega abi tunnistatakse kokkusobivaks, ja selle otsuse tühistamist ühenduse kohtu poolt.

Allkirjad